Keskisuomalaiset sosiaali- ja terveysjärjestöt ja -yhdistykset

Dosentti Jorma Niemelä on todennut, että kansalaisjärjestöjen roolina on **erityisyyden tunnistaminen ja konsultoiva rooli** julkisen sektorin universaalien palveluiden rinnalla. Kansalaisjärjestöjen erityisosaaminen on syntynyt kohderyhmän tarpeisiin vastaamisesta sekä asiakkaiden ja jäsenten kanssa tehdystä yhteissuunnittelusta ja kehittämisestä.

Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTEn julkaiseman Järjestöbarometrin (2018) mukaan Suomessa perustetaan joka viikko kolme uutta sote-yhdistystä. Valtaosan toiminnasta ainakin osa on kaikille kiinnostuneille avointa. Lähes neljä viidestä yhdistyksestä toimii vapaaehtoisten varassa ja pienillä varoilla. Budjettimediaani on 6100 euroa, kunta-avustus sitä saavilla 54 prosentilla 650 euroa ja jäsenmaksu 18 euroa.

Vapaaehtoistoiminta voi pääsääntöisesti hyvin, mutta paikallisyhdistysten toimintaa varjostaa huoli luottamushenkilöiden saannista. Aktiivien puute ja hallinnollinen taakka ovat keskeisimmät syyt jopa yhdistyksen purkamiseen. Toiminta koetaan silti tarpeellisena: yli kolmanneksella toiminta jatkuu jossain muodossa ry:n purkamisen jälkeenkin. Koko järjestölähtöisen yleishyödyllisen kentän toimintamahdollisuudet nyt ja tulevaisuudessa riippuvat merkittävästi paikallistason elinvoimaisuudesta.

Keski-Suomen sote-järjestöt toimialoittain

Keski-Suomessa on noin 500 sosiaali- ja terveysalan paikallisyhdistystä (=sotejärjestöt). Näistä noin 1/5 on ikääntyneiden parissa toimivia. Potilas- ja kansanterveysjärjestöjä on noin 60 ja vammaisjärjestöjä noin 40. Lapsi- ja perhetyön järjestöjä noin 90 sekä yleisen terveyden ja hyvinvoinnin järjestöjä noin 65. Mielenterveys-, päihde- ja riippuvuustyön järjestöjä on noin 35. Omaisjärjestöjä, pelastusalan vapaaehtoisjärjestöjä sekä nuorisokasvatusjärjestöjä on kutakin alle kymmenen. Työllisyyden edistämisen parissa toimii kymmeniä (arviolta noin 30) järjestöjä ja säätiöitä.

Keskisuomalaisia ikääntyneiden paikallisyhdistyksiä on yhteensä noin sata. Ne kokoavat toimintansa pariin yhteensä noin 15 000 jäsentä. Toiminnan tavoitteena on henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin lisääminen sekä yksinäisyyden estäminen. Erilaiset koulutukset sekä opinto-, liikunta-, yhteiskunta- ja kulttuuri- ym. kerhot sekä ystävä- ja muu auttava toiminta tukee elämässä.

Potilas-, kansanterveysjärjestöt toimivat oman substanssinsa (esimerkiksi adhd, aivohalvaus, allergiat, astma, keliakia, psoriasis, diabetes, reuma, sydänsairaudet, syöpä jne) erityisasiantuntijoina. Ne tarjoavat eri sairauksiin liittyvää vertaistukea, asiantuntijuutta, kokemusasiantuntijoita, koulutusta ja sopeutumisvalmennusta sekä sairastuneille ja heidän perheilleen että ammattilaisille. Osallisuuden paikkoja tarjoamalla ne lisäävät hyvinvointia ja terveyttä sekä ehkäisevät syrjäytymistä.

Vammaisjärjestöt. Keski-Suomessa toimii yhteensä noin 40 kehitysvamma-, aivovamma-, liikuntavamma- ja aistivammajärjestöä. Nämä ovat mm. Aivovammaliiton, Invalidiliiton, Kehitysvammaisten tukiliiton, Kuuloliiton, Näkövammaisten liiton, Kuurosokeiden ja Kuurojen liiton paikallistoimijoita. Vammaisjärjestöissä on monipuolisesti vapaaehtoisuuteen ja vertaisuuteen pohjautuvaa toimintaa: erilaisia kohtaamisia, tilaisuuksia, tempauksia ja tapahtumia, ohjausta ja neuvontaa sekä opastusta oikean tiedon ja palvelujen löytämiseksi. Vammaisjärjestöjen jäsentapaamisissa jaetaan tietoa kohderyhmien oikeuksista ja tehdään myös vaikuttamistoimintaa oikeuksien edistämiseksi.

Lasten ja perheiden parissa toimivista yhdistyksistä suuri osa (45) on Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksiä. Suomen vanhempainliiton paikallisyhdistyksiä on yhteensä 36. Pelastakaa lapset ry:n paikallistoimistoja on kolme. Lisäksi maakunnassa on kolmen valtakunnallisen **lapsi- ja perhetyön** järjestön keskustoimistot. Perhehoitoliitto ry on perhehoidon asiantuntijajärjestö, joka tukee perhehoitajia ja heidän

alueyhdistyksiään sekä kehittää perhehoitoa ja tiedottaa perhehoidosta. Pesäpuu ry toimii lastensuojelun asiakkaina olevien lasten aseman parantamiseksi sekä lasten osallisuuden vahvistamiseksi. Suomen monikkoperheet ry tarjoaa vertaistukea, vaikuttamista ja tietoa kaksoset, kolmoset tai neloset saaneiden perheiden tueksi.

Mielenterveys-, päihde- ja riippuvuustyön järjestöt tukevat jäseniään mm. vertaistuen keinoin. Tällaisia toimijoita ovat mielenterveysseurat, A-killat ja raittiusseurat.

Yleisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen parissa toimivat mm. SETA sekä valtakunnallisesti toimiva Suomen nuoret lesket.

Työllisyyden edistämisen parissa toimivia järjestöjä ja säätiöitä on Sosten jäsenjärjestöissä noin kuusi, mutta maakunnassa niitä on kaikkiaan noin 30. Ne tarjoavat jäsenilleen monenlaista työllistymiseen liittyvää tukea sekä harjoittavat erityisesti hankevaroin työllistämistoimintaa (kuntouttava työtoiminta, työkokeilut, palkkatukityö, oppisopimukset).

Perinteisten sote-alan järjestöjen lisäksi maakunnassa toimii runsaasti ns. **monialajärjestöjä** (mm. SPR:n paikallisosastoja sekä maa- ja kotitalousnaisten paikallisyhdistyksiä, kyläyhdistyksiä ja Marttaliiton paikallistoimijoita), joilla on merkittävä rooli paikallisessa hyvinvointityössä.

Muuta keskisuomalaista järjestötietoa

Maakunnan kansalaisjärjestöt ovat verkostoituneet sekä **Keski-Suomen järjestöareenan** (vsta 2008) että **Järjestöjen ja maakunnan kumppanuuspöydän** (vsta 2019) ja useiden eri toimialojen **verkostojen** avulla. Myös suuri osa sote-järjestöistä on **verkostoitunut** keskinäisen ja muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön edistämiseksi.

Vapaaehtoisia keskisuomalaisilla yhdistystoimijoilla on yhteensä arviolta vähintään 100 000. Paikallistoimijoiden merkittävin yhteistyökumppani on usein oma kunta, ja toiminnan kannalta kunta-avustukset ovat kriittisen tärkeitä. Läheskään kaikki eivät hae tai saa STEA-avustusta. Vuonna 2019 Keski-Suomen yhdistyksistä 91 haki ja 70 sai STEA-avustusta. Keski-Suomeen kohdistuva avustussumma oli yhteensä 7,25 Me, summat vaihtelevat 841 000 ja 13 000 euron välillä.

Lisätietoja keskisuomalaisista järjestöistä: Keski-Suomen **järjestökartoitus** 2018.

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki, KYT ry, on 69 jäsenyhteisön muodostama maakunnallinen järjestö. KYT on kansalaistoiminnan ja sitä edistävien yhteisöjen kehittäjä, jonka tehtävänä on vahvistaa yleishyödyllisten yhteisöjen toimintaedellytyksiä. KYT:n tavoitteena on lisätä yhteistoimintaa kolmannen sektorin eri toimijoiden kesken sekä verkostoitumista julkisen sektorin, yrityssektorin ja kolmannen sektorin välillä.

Kunta-järjestöyhteistyön rakenteissa ja yhteistyökäytännöissä on menty positiiviseen suuntaan vuoden 2017 jälkeen. Järjestöyhteistyötä kunnassa tekevien henkilöiden määrä on kasvussa, kaikki Keski-Suomen kunnat myöntävät järjestöille yleis- ja/tai kohdeavustuksia ja lähes kaikki (22) myöntävät ainakin joitain tiloja maksutta järjestöjen käyttöön. Kehittämisen kohteina on jokaiseen kuntaan nimettävä virallinen järjestöyhdyshenkilö, vuoropuhelu kaikkien järjestöjen kanssa vakiintuu pysyväksi tavaksi, järjestöt otetaan mukaan kuntien hyvinvointikertomusprosessiin ja järjestöjä koskeva tieto löytyy helposti kuntien verkkosivuilta. Lähde: Keski-Suomen vaikuttavat järjestöt -hankkeessa koottu **Järjestöpositiivisuuden kuntatutka.**

Keskisuomalaisten palveluita tuottavien järjestöjen nykytila

Keskisuomalaisista sote-järjestöistä noin 60 tuottaa sote-palveluita, minkä lisäksi heillä on myös yleishyödyllistä kansalaisjärjestötoimintaa. Keski-Suomessa järjestöjen palvelutuotanto on mm. vammaisten,

kehitysvammaisten ja vanhusten sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujien päivätoimintaa ja kotipalvelua sekä tehostettua palveluasumista, kuntouttavaa työtoimintaa, vanhusten palveluasumista, päiväkoteja, ensisuojia ja selviämisasemia, lapsiperheiden perhetyötä, avomuotoista päihdekuntoutusta, lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvontaa sekä työ- ja toimintakeskustoimintaa.

Dosentti Sakari Möttönen on laatinut 14 keskisuomalaisen palveluita tuottavan järjestön tilanteesta **selvityksen** (2019). Selvityksessä mukana olleiden järjestöjen asiakkaat ovat pitkäaikaistyöttömiä, nuoria työttömiä ja muutoin työvoiman ulkopuolella olevia, asunnottomia, kehitysvammaisia, päihdeongelmaisia, äkillistä kriisiapua tarvitsevia, maahanmuuttajia ja turvakotiasiakkaita sekä erityisapua tarvitsevia lapsiperheitä. Näiden järjestöjen yhteenlaskettu liikevaihto on yli 30 miljoonaa. Niissä on töissä lähes 600 ihmistä, minkä lisäksi lähes 300 ihmistä tekee vapaaehtoistyötä. Rekisteröityjä asiakkaita on 23 000. Sen lisäksi näiden järjestöjen tilaisuuksissa, avoimissa kohtaamispaikoissa, ruokapalvelutoiminnassa, kierrätyskeskuksissa ym. toimipaikoissa käy vuosittain n 100 000 ihmistä. Järjestöt ovat huolissaan taloutensa kehityksestä. Kokonaisuudessaan järjestöjen talous oli vuonna 2018 n. 180 000 euroa alijäämäinen. Talous on monilla kannattavuuden rajamailla, eikä järjestöillä ole puskureita investointeihin markkinatoimijoita vastaan. Vaikka kyseessä on 14 järjestön otos, selvityksen tulosten voi katsoa kuvaavan yleisemmin palveluja tuottavien järjestöjen tilannetta.

Koonnut järjestöjen muutosagentti Anne Astikainen